

การดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยที่วิกลจริตในชั้นศาล

3.1 สิทธิของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในการที่จะกำหนดถึงหลักเกณฑ์ว่าจำเลยวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดี อันจะเป็นผลให้งดการไต่สวนมูลฟ้อง หรืองดการพิจารณาคดีตามมาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นอย่างไร มีขอบเขตแค่ไหนมีความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องพิจารณาถึงสิทธิของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคืบ เนื่องจากสิ่งที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า มาตรา 14 นี้ เป็นบทบัญญัติที่มุ่งจะคุ้มครองสิทธิของจำเลยให้มีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หากจำเลยอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถต่อสู้คดีได้แล้วกระบวนการพิจารณาคดีที่กระทำต่อจำเลยต้องหยุดยูก่อน และตามมาตรา 14 นี้สาเหตุที่ทำให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้นั้นต้องเกิดมาจากความวิกลจริต ซึ่งสิ่งที่กล่าวไปแล้วว่า คำว่า "วิกลจริต" นั้นมิได้มีบทบัญญัติที่กำหนดถึงความหมายและขอบเขตให้เป็นที่ชัดเจน แต่จากการศึกษาพิจารณาแล้วผู้เขียนมีความเห็นว่า ความวิกลจริตตามมาตรา 14 นี้ คือความผิดปกติทางจิตที่เรียกได้ว่าเป็นโรคในทางจิตเวช ซึ่งจากความผิดปกติทางจิตในระบอบอาการชานานี้จะเป็นผลให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้ คือไม่สามารถที่จะใช้สิทธิต่าง ๆ ของตนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เพื่อประโยชน์ของตนในการต่อสู้คดีได้ จากหลักและความมุ่งหมายของกฎหมายดังกล่าวจึงต้องมีการพิจารณาถึงสิทธิของจำเลยต่อไป

จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น หมายความว่า "บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่ากระทำความผิด"¹ ในคดีที่ราษฎร เป็นโจทก์นั้นผู้ถูกฟ้องตกเป็นจำเลยทันที เมื่อศาลมีคำสั่งประทับรับฟ้อง² ส่วนคดีที่พนักงานอัยการ เป็นโจทก์ ไม่ว่าคดีดังกล่าวศาลจะ

¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(3).

²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคท้าย.

ตั้งให้ไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ตาม บุคคลผู้ถูกฟ้องว่ากระทำความผิดตก เป็นจำเลยทันทีนับแต่พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลโดยไม่รอว่าศาลต้องมีคำสั่งประทับฟ้องก่อนตั้ง เช่นคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์³ เรื่องสิทธิของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ได้มีบัญญัติอยู่ในทั้งรัฐธรรมนูญ และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของจำเลยอยู่เพียงมาตราเดียว คือกล่าวถึงแต่สิทธิของจำเลยผู้ยากไร้ในคดีอาญาที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐจัดหาทนายให้⁴ เท่านั้น นอกจากบทบัญญัตินี้แล้ว แม้จะมีบทบัญญัติอื่น ๆ เกี่ยวข้องกับสิทธิของจำเลยอยู่บ้างก็มีได้เกี่ยวข้องโดยตรงในฐานะ เป็นเรื่องสิทธิของจำเลย⁵

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของจำเลยอยู่หลายประการ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้คือ

1) สิทธิในการมีทนายแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาในศาลชั้นต้นคนละออกจนใช้ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา⁶ ซึ่งในการที่กฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยที่จะมีทนายให้เริ่มตั้งแต่ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ทั้งที่ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ผู้ต้องหายังไม่มีความตกเป็นจำเลยโดยจะตกเป็นจำเลยก็ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูลและประทับฟ้องโจทก์ไว้พิจารณา แต่เพื่อประโยชน์แก่ฝ่ายผู้ต้องหา ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะแต่งตั้งทนายเข้าแก้ต่างฝ่ายคนในวันศาลนัดไต่สวนมูลฟ้องได้⁷ หรืออาจสมัครใจไม่แต่งตั้งทนายเข้าแก้ต่างก็ได้ แต่ประเด็นสำคัญที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาแต่งตั้งทนายเข้าแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้องก็เพื่อให้ทนายได้ชักชวนพยานที่โจทก์นำเข้สืบต่อศาล ทนายอาจชักชวนหักล้างถ้อยคำพยานโจทก์จนศาลเชื่อว่าคดีโจทก์ไม่มีมูลก็ได้

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1440/2493.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 29.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 26, 27, 18, 30.

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8(1).

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคท้าย.

ซึ่งผลจะเป็นว่า เมื่อศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล ศาลก็ไม่ประทับฟ้องคดีโจทก์ไว้พิจารณา ผู้ต้องหา
ก็ไม่ตกเป็นจำเลย สิทธิแก่ทนาย เข้าแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้องจึงมีผลคดีด้วยประการทั้งปวง
แก่ตัวจำเลยเอง⁸

นอกจากนี้จำเลยยังมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐจัดหาทนายให้
ในบางกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173⁹

2) สิทธิที่จะพுகจากกับทนายหรือผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง¹⁰ เหตุที่จำเลยควรมี
สิทธิในข้อนี้ เพราะว่าจำเลยควรมีโอกาส เปิด เผยข้อเท็จจริงหรือความรู้อื่น เกี่ยวข้องกับ
การกระทำความผิดเท่าที่เขาทราบได้โดยสะดวกใจ ไม่ว่าจะจำเลยจะเป็นผู้กระทำผิดจริง
ทั้งฟ้องหรือไม่ก็ตาม การที่เขาได้พูกจากอย่าง เปิด เผยต่อทนาย ซึ่งพร้อมจะเป็นฝ่ายเกี่ยวกับ
เขา อาจช่วยให้จำเลยและทนายได้ใช้ความสามารถร่วมกันหาทางต่อสู้คดีได้สำเร็จ ซึ่งย่อม
ดีกว่าที่จำเลยจะปกปิด เก็บข้อเท็จจริง หรือความรู้ เกี่ยวกับการกระทำผิดที่ฟ้องไว้แต่เพียง

⁸บุญทิพย์ บ่องจิตร แลน เกรฟ, "สิทธิของจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทย"
ใน สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย, เสน่ห์ จามริก,
บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2529), หน้า 157.

⁹มาตรา 173 "ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป และในคดีที่จำเลย
มีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่
ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการ ก็ให้ศาลตั้งทนายให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง เกินห้าปีแต่ไม่ถึงสิบปี ถ้าจำเลยแถลงต่อศาลก่อน
เริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการทนาย ก็ให้ศาลตั้งทนายให้จำเลย

ในการพิจารณาตั้งทนายให้จำเลยตามวรรคสอง ศาลอาจไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่า
จำเลย เป็นคนยากจนจริง

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลแก่ทนายที่ศาลตั้งให้ตามวรรคหนึ่งและวรรคสองตามระเบียบ
ที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด".

¹⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8(2).

ลำพังตนเอง¹¹ ซึ่งสิทธิครั้งนี้แม้ก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน ศาลก็ถือกันมาตลอดว่า จำเลยมีสิทธิที่จะพுகจาปรักษากับทนายไคมีไซ่เพียงเท่านั้น ศาลก็ยังถือว่าทั้งจำเลยและทนายมีสิทธิไค้พุกจากกันสองต่อสองด้วย¹²

3) สิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้า ซึ่งมีหลักการมาจากความสำคัญที่จำเลยจะได้มีโอกาส เสนอหน้ากับพยานที่ให้การ เป็นประักษ์แก่เขา และเป็นโอกาสที่จำเลยหรือทนายจำเลยจะได้ถามค้านพยานคนดังกล่าว ในขณะที่เกี่ยวกับศาล เองก็สามารถค้นหาความจริงจากการที่คู่ความ เสนอหน้ากันอยู่ต่อหน้าศาล และจากการถามค้านกันไปมานั้น จึง เห็นได้ว่า เรื่องสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้านี้ บัญญัติขึ้นไว้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในการต่อสู้คดีป้องกันตัวเองของจำเลย สิทธิดังกล่าวนี้มีความสำคัญจนถึงกับมีผู้กล่าวว่า เป็นสิทธิที่จำเลยจะสละเสียมิได้¹³

แม้ว่าหลักการพิจารณาคดีของศาลจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลยตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่ก็ยังมีบางกรณีที่สามารถพิจารณาลับหลังจำเลยไค้ดังต่อไปนี้

ก. ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เมื่อจำเลยมีพยานและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน¹⁴

¹¹ บุญทิพย์ บ่องจิตร แลน เกรฟ, "สิทธิของจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทย," หน้า 179.

¹² พระวุฒิสาสตร์ เนติญาณ, วิธีพิจารณาความอาญา, (พระนคร : โรงพิมพ์สยามพานิชยการ, 2481), หน้า 29.

¹³ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 80.

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ(1).

ข. ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงของโจทก์ว่า การพิจารณาและสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวกับจำเลยคนใด ศาลจะพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้นก็ได้¹⁵

ค. ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลเห็นสมควรจะพิจารณาและสืบพยานจำเลยคนหนึ่ง ๆ ลับหลังจำเลยก็ได้¹⁶

ง. ในกรณีที่จำเลยถูกศาลสั่งให้ออกจากห้องพิจารณาคดี เพราะเหตุจำเลยขัดขวางการพิจารณาคดี¹⁷ ศาลพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ กรณีนี้ศาลอาจรับฟังการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในกรณีที่ เป็นผลเสียหายแก่จำเลยผู้นั้นได้ ซึ่งแตกต่างกับกรณีตามข้อ ข. และ ข้อ ค. ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าศาลจะรับฟังการพิจารณาและการสืบพยานที่กระทำลับหลังจำเลยไม่ได้ ซึ่ง เหตุผลตามข้อยกเว้นนี้ ก็คงมุ่งลงโทษจำเลยที่ขัดขวางการพิจารณาของศาลนั่นเอง¹⁸

จ. ในกรณีที่จำเลยเห็นว่าศาลจะต้องส่งประกันไปให้ศาลอื่นสืบพยานคู่ความคือโจทก์และจำเลย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะขอศาลไปฟังการพิจารณาหรือไม่ก็ได้¹⁹

¹⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ(2).

¹⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ(3).

¹⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 180.

¹⁸ไพจิตร ปุณฺณพันธ์, "การพิจารณาคอหน้าจำเลย," บทบัญญัติ 24 (ตุลาคม 2509): 754.

¹⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 230 วรรคสาม.

4) สิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดย เบิก แฉ²⁰ ซึ่งสิทธิในข้อนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของตัวจำเลยเองโดยตรง การที่มีประชาชนและผู้สนใจ เข้าฟัง การพิจารณาย่อมเป็นหลักประกันว่าการพิจารณาคดีของจำเลยจะมีการดำเนินการไปอย่าง ยุติธรรม ไม่มีการปิดบังซ่อนเร้น การพิจารณาโดย เบิก แฉไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโอกาสของ จำเลยที่จะซักค้านพยาน ดัง เรื่องการพิจารณาคดีหน้าจำเลยตามที่กล่าวมาแล้ว แต่เป็นการ เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้สนใจ เข้าฟังการพิจารณาได้²¹ อย่างไรก็ตามศาลอาจจะมี อำนาจสั่งให้มีการพิจารณา เป็นการลับได้ เมื่อ เห็นสมควรโดยผลการหรือโดยคำร้องขอของ คู่ความฝ่ายใด แต่ต้อง เพื่อประโยชน์แห่งความสงบ เรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือ เพื่อป้องกันความลับอัน เกี่ยวกับความปลอดภัยมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน²²

5) สิทธิของจำเลยที่จะให้การและไม่ให้การ²³ ในกรณีที่จำเลยไม่ให้การ ศาลก็แค่แจ้งครายงานและดำเนินการพิจารณาต่อไป การที่จำเลยไม่ให้การนี้จะถือว่าเป็น หลักฐานอันหนึ่งว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริงคงฟ้องไม่ได้ เพราะถ้าจำเลยถูกครานหน้าว่า ทำผิด เพราะไม่ยอมให้การแล้ว ก็เท่ากับ เป็นการลงโทษ การที่จำเลยใช้สิทธิไม่ให้การอัน เป็นสิทธิที่จำเลยมีอยู่ตามกฎหมายนั้นเอง²⁴ ฉะนั้นการที่จำเลยไม่ให้การคงถือได้เพียงว่า จำเลยปฏิเสธฟ้องของโจทก์²⁵

²⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172.

²¹บุญทิพย์ บ่องจิตร แลนเกรฟ, "สิทธิของจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทย,"
หน้า 213.

²²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177.

²³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง.

²⁴บุญทิพย์ บ่องจิตร แลนเกรฟ, "สิทธิของจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทย,"
หน้า 224.

²⁵คำพิพากษาศฎีกาที่ 469/2509.

6) ลิทธิในการตรวจสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคักสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดย เสียค่าธรรมเนียม²⁶

7) ลิทธิในการตรวจสิ่งที่ยื่น เป็นพยานหลักฐาน และคักสำเนาหรือถ่ายรูปแบบอื่น ๆ ²⁷

ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ เป็นลิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่มีบัญญัติในกฎหมาย ซึ่งจะเป็นข้อสำคัญในการกำหนดหลักเกณฑ์การวินิจฉัยถึง เรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลย ที่จะไต่กล่าวถึงข้อ ๆ ไป

3.2 กระบวนการพิจารณาคดีอาญาแก่จำเลยที่วิกลจริตในชั้นศาล

3.2.1 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

กระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง เป็นกระบวนการไต่สวนของศาล เพื่อทราบว่าคดีมีมูลตามข้อกล่าวในฟ้องหรือไม่²⁸ เป็นกระบวนการที่กระทำก่อนเริ่มแรกก่อนประทับฟ้อง หากปรากฏว่าคดีพอมูลศาลก็ประทับฟ้อง คือรับฟ้องไว้ เหตุที่ต้องการทราบว่าคดีมีมูลหรือไม่ก็เพื่อความแน่ใจว่ามีความผิดเกิดขึ้นจริง มิใช่ เป็นเรื่องแกล้งฟ้องกันโดยไร้ศาล เป็น เครื่องมือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น²⁹ ส่วน เรื่องที่ว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่จะต้อง ใ้รับโทษแค่ไหนเพียงใด เป็นเรื่องที่ต้องไปว่ากันในชั้นพิจารณาอีกทอดหนึ่ง

²⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8(3).

²⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8(4).

²⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(12).

²⁹อนุมิตี ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (ธนบุรี : นิติบรรณาการ, 2514), หน้า 1000.

ในคดีอาญาที่ราษฎร เป็นโจทก์ฟ้อง ก่อนศาลประทับฟ้องศาลจำต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอ³⁰ ถ้าศาลชั้นต้นรับฟ้องไว้โดยไม่มีการไต่สวนมูลฟ้อง ศาลสูงอาจหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นพิจารณาสั่งให้ศาลชั้นต้นดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาพิพากษาใหม่ตามมูลคดีได้³¹ เหตุผลเพราะกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง เป็นบทบัญญัติอื่นเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ศาลชั้นต้นจึงสั่งงดกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องนี้ไม่ได้

ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการ เป็นโจทก์ไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องถึง เช่นคดีราษฎร เป็นโจทก์³² เหตุผล เพราะคดีที่พนักงานอัยการ เป็นโจทก์ไต่กัน คดีต้องผ่านการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนมาก่อนแล้ว³³ หากไม่มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน อัยการก็จะนำคดีมาฟ้องไม่ได้ เมื่อเป็นดังนี้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการก็ย่อมกลั่นกรองมาแล้วว่าคดีมีมูล แต่อย่างไรก็ตามถ้าศาล เห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้³⁴

ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ หากมีเหตุควร เชื่อว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ให้อ่านาจนแก่ศาลให้ส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์ตรวจได้ และเมื่อฟังคำให้การของแพทย์ผู้ตรวจแล้วหากศาลเห็นว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดี ให้ศาลงดการไต่สวนมูลฟ้องนั้นไว้ก่อน และให้อ่านาจนแก่ศาลส่งตัวจำเลยไปยังโรงพยาบาลโรครจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ เหตุที่นำมาตรา 14 มาใช้บังคับในชั้นไต่สวนมูลฟ้องควยทั้งที่ตามหลักถือว่ากระบวนการชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้น เป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์และจำเลยไม่มี

³⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162(1).

³¹คำพิพากษาฎีกาที่ 477/2508.

³²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162.

³³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120.

³⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162(2).

อำนาจนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้น³⁵ ก็เนื่องจากว่าในชั้นไต่สวนมูลฟ้องจำเลยมีสิทธิถามค้านพยานโจทก์ได้³⁶ เมื่อจำเลยวิกลจริต จำเลยจะใช้สิทธิดังกล่าวได้อย่างไร ฉะนั้นจึงต้องงดการไต่สวนมูลฟ้องไว้เพื่อประโยชน์ของจำเลยในข้อนี้³⁷

ในกรณีการดำเนินคดีแก่จำเลยที่วิกลจริตในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ ผู้เขียนมีข้อสังเกตบางประการว่า ในคดีอาญาที่ราษฎร เป็นโจทก์ฟ้องนั้น มิให้ถือว่าจำเลยตกเป็นจำเลยจนกว่าศาลจะประทับฟ้อง³⁸ ซึ่งโดยทั่วไปคนที่ไม่อยู่ในฐานะจำเลยย่อมมีสิทธิเสรีภาพสมบูรณ์ดังคนธรรมดาทั้งหลายที่จะไปไหนมาไหนได้ตามใจชอบ ไม่อาจถูกควบคุม ชัง หรือใช้วิธีการปล่อยชั่วคราวก็ได้³⁹ ทั้งนี้ไม่อาจถูกบังคับให้ต้องมาปรากฏตัวที่ศาลในวันไต่สวนมูลฟ้อง ฉะนั้นในการที่มาตรา 14 ให้อำนาจแก่ศาลในการส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์ตรวจ หรือส่งตัวจำเลยไปอยู่ในการดูแลรักษาของสถาบันหรือบุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้ในขณะที่จำเลยยังไม่อยู่ในฐานะจำเลยนั้น เป็นเรื่องที่น่าพิจารณาว่าจะ เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของจำเลยผู้นั้นหรือไม่ ซึ่งแตกต่างกับในคดีอาญาที่พนักงานอัยการ เป็นโจทก์ที่บุคคลผู้ซึ่งถูกฟ้องว่ากระทำความผิดตกเป็นจำเลยทันที นับแต่พนักงานอัยการไต่สวนฟ้องที่ศาล โดยไม่ต้องรอว่าศาลต้องมีคำสั่งประทับฟ้องก่อน ไม่ว่าคดีดังกล่าวศาลจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ตาม ฉะนั้นในชั้นไต่สวนมูลฟ้องจำเลยจึงมีฐานะเป็นจำเลยแล้ว

³⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคสอง.

³⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคสาม.

³⁷อนุมิติ ใจสมุทร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยหลักทั่วไป, หน้า 156.

³⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคสาม และ คำพิพากษาฎีกาที่ 1319/2495.

³⁹สัญญา ชรรณศักดิ์, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2526), หน้า 555.

3.2.2 ในชั้นการพิจารณา

3.2.2.1 การหยิบยกประเด็นเรื่องความวิกลจริตของจำเลยและการพิจารณาพิสูจน์

ตามหลักทั่วไปของกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน ประเด็นแห่งคดี หมายถึง เรื่องราวหรือข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้างขึ้นว่าจำเลยกระทำความผิดหรือละเมิด และที่จำเลยอ้างขึ้นเป็นคำให้การต่อสู้ฟ้องของโจทก์ เป็นเรื่องราวอันเป็นเนื้อหาสาระของคดี เพื่อขอให้ศาลวินิจฉัย^{40,41} ซึ่งในคดีอาญานั้น ประเด็นในคดีอาญาคือคำฟ้องของโจทก์เป็นสำคัญ โดยที่กฎหมายมีบทบัญญัติไว้อย่างเคร่งครัดในเรื่องคำฟ้อง⁴² ซึ่งแตกต่างกับเรื่องคำให้การของจำเลยที่ไม่มีกฎหมายบังคับไว้ โดยเคร่งครัดกว่าคำให้การของจำเลยจะต้องมีประเด็นข้อเท็จจริงอย่างไร คำให้การของจำเลยไม่ถือเป็นการตั้งประเด็น เพราะจำเลยไม่ให้การเลยก็ยังสืบได้ และให้การแล้วจะเปลี่ยนอย่างไรก็ได้ เสมอจนกว่าจะตัดสิน⁴³

ในเรื่องของการพิจารณาพิสูจน์ว่าควรจะตกอยู่แก่ความผิดใดในประเด็นข้อใดนั้น ในคดีอาญา เนื่องจากความผิดทางอาญา เป็นสิ่งที่จะลิดรอนสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำผิด ดังนั้นในการที่จะลงโทษผู้ใดจึงควรจะต้องสืบให้ได้ความชัดเจน มีพยานหลักฐานเสียก่อนว่า บุคคลนั้น เป็นผู้กระทำความผิดจริง กฎหมายจึงสันนิษฐานไว้ก่อนว่า จำเลย เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะ

⁴⁰ แว ยอกพยุง, กฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2516), หน้า 20.

⁴¹ เข็มชัย ชูศิริวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนสวัสดิการ ศูนย์บริการ เอกสารและวิชาการ กรมอัยการ, 2527), หน้า 57.

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158.

⁴³ ไอศถ โกสิน, กฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเซม, 2517), หน้า 91.

พิสูจน์ได้โดยไม่มีข้อสงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง และจำเลย เป็นผู้กระทำความผิดนั้น และให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั้นนำพนักงานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลย เป็นผู้กระทำผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย⁴⁴ ตามหลักนี้จึงพอจะสรุปถึงการกำหนดการระงับการพิสูจน์ในคดีอาญาได้ดังนี้⁴⁵

1) โจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างว่ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น และจำเลย เป็นผู้กระทำ สิ่งที่โจทก์กล่าวอ้างมานี้จึงตก เป็นภาระการพิสูจน์ของฝ่ายโจทก์ แต่ถ้านำคำให้การรายละเอียดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดที่จำเลยรับหรือถือว่าได้รับในเรื่องที่โจทก์กล่าวอ้าง โจทก์ก็หมดภาระที่จะต้องพิสูจน์ในข้อเท็จจริงนั้น ๆ

2) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ โดยไม่มีข้อต่อสู้หรือข้ออ้างในเรื่องของกฎหมายยกเว้นโทษ เหตุลดหย่อนผ่อนโทษ โจทก์ก็ไม่ต้องสืบพยาน ศาลลงโทษจำเลยได้ทันที แต่ถ้านำคดีที่มีกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานหนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำผิดจริง นั่นคือโจทก์ก็ยังคงต้องนำพยานเข้าสืบต่อไป⁴⁶

3) ถ้าจำเลยยกข้ออ้างอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการยกเว้นโทษ หรือลดหย่อนผ่อนโทษ โจทก์จะต้องนำพยานเข้าสืบก่อนเสมอ เพื่อหักล้างข้ออ้างของจำเลยต่อจากนั้นจึง เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะนำพยานเข้าสืบภายหลังตามภาระการพิสูจน์ซึ่งตนได้กล่าวอ้างขึ้น

⁴⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227.

⁴⁵อนันต์ จันทโรภาส, กฎหมายลักษณะพยาน, (กรุงเทพมหานคร : ธีรานุสรณ์การพิมพ์, 2525), หน้า 36-37.

⁴⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176.

- 4) ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธฟ้องของโจทก์ หรือมิได้รับโทษชดเชย โจทก์ต้องนำสืบก่อน เสมอตามภาระการพิสูจน์ของคนที่จำเลย เป็นผู้กระทำผิด
- 5) ในกรณีที่จำเลยยกเหตุขึ้นต่อสู้ว่า การกระทำนั้นไม่เป็นความผิด เช่น กระทำโดยป้องกัน ในกรณีนี้เป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องนำสืบว่า จำเลยกระทำความผิด คือ มีภาระการพิสูจน์ว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดป้องกันตัว
- 6) ในกรณีที่มิใช่ข้อสันนิษฐานที่เป็นคุณแก่โจทก์ ภาระการพิสูจน์หนักกลาง ข้อสันนิษฐานนั้นก็ยังคงตกอยู่กับฝ่ายจำเลย

จากการที่กล่าวถึงหลักทั่วไปในเรื่องประเด็นแห่งคดีและภาระการพิสูจน์ตามกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานนี้ เมื่อพิจารณากรณีเกี่ยวกับประเด็นเรื่องที่ว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่แล้ว จะเห็นว่าประเด็นดังกล่าวนี้มีใช่ประเด็นโดยตรงในคดีอาญาที่จะมีส่วนชี้ให้เห็นว่ามีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นจริงหรือไม่ และจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริงหรือไม่ แต่ในการนำประเด็นเรื่องความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีของจำเลยขึ้นมาสู่การพิจารณาของศาลนั้นก็เพื่อที่จะวินิจฉัยถึงสภาพของตัวจำเลยว่า อยู่ในสภาวะที่จะต่อสู้คดีได้หรือไม่ หากว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีแล้วกระบวนการพิจารณาคดีที่กำลังดำเนินอยู่ขณะนั้นก็คงหยุดอยู่ก่อนจนกว่าจำเลยจะสามารถต่อสู้คดีได้ กระบวนการพิจารณาจึงจะเริ่มดำเนินต่อไปใหม่ ประเด็นปัญหาในเรื่องนี้จึงมีลักษณะเป็นเงื่อนไขในการดำเนินการพิจารณาคดีโดยดีเอาเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยเป็นหลักสำคัญ มีใช่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์การกระทำความผิด ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาข้อความในบทบัญญัติของ มาตรา 14 นี้แล้ว จะเห็นว่ากฎหมายใช้คำว่า "ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้" ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลสั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น..." ซึ่งแสดงว่ากฎหมายมิได้กำหนดให้ เป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือกล่าวอ้างในเรื่องนี้ขึ้นมา แต่กฎหมายบัญญัติไว้กว้าง ๆ ให้อำนาจแก่ศาลในการหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมาพิจารณาได้ หากว่ามีเหตุสมควร ฉะนั้นการหยิบยกปัญหาดังกล่าวนั้นมา เป็นประเด็นในการพิจารณาของศาลนั้นก็อาจจะทำโดยทางใดก็ได้ อาจจะมาจาก การร้องขอของคู่ความ หรือบุคคลอื่น หรือศาลอาจจะหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมาพิจารณาเองก็ได้ เป็นคุณพินิจของศาล ซึ่งในทางปฏิบัติในปัจจุบันพอจะสรุปถึง เหตุที่ศาลส่งตัวจำเลยที่

สงสัยว่าจะมีความผิดปกติทางจิตไปให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยว่ามี 4 ประการ คือ⁴⁷

- 1) ถ้ามองไม่รู้ เรื่องหรือมีลักษณะคล้ายคนวิกลจริต
- 2) พบว่าเคยมีประวัติการเจ็บป่วยทางจิตมาก่อน
- 3) พิจารณาจากพฤติกรรมของการกระทำความคิด
- 4) ญาติหรือทนายจำเลยร้องขอ

สำหรับใน เรื่องการพิจารณาพิสูจน์นั้นพิจารณาจากบทบัญญัติในมาตรา 14 จะเห็นว่า การตรวจของแพทย์เกี่ยวกับความวิกลจริตของจำเลย กฎหมายใช้คำว่า "พนักงานแพทย์" ฉะนั้นจึงต้อง เป็นแพทย์ของทางราชการ ซึ่งศาลจะเป็นผู้กำหนด เท่านั้นจะใช้แพทย์ตาม คลินิกที่ตั้งขึ้น เป็นส่วนตัว⁴⁸ หรือแพทย์ผู้ที่มีความอ้างไม่ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงได้อย่างชัดเจนว่า ในการพิสูจน์ประเด็น เรื่องความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีนั้น ศาลจะเป็นผู้ทำการสืบพยาน พิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวเอง คู่ความคือ ทั้งโจทก์และจำเลยไม่ต้องมีการพิจารณาพิสูจน์ในเรื่องนี้ แม้ว่าในกรณีที่เป็นผู้กล่าวอ้างในศาลหยิบยกขึ้นมาพิจารณา ถ้าศาลเห็นสมควรก็จะดำเนินการ ตามมาตรา 14 ต่อไป

3.2.2.2 การพิจารณาของศาลในการส่งจำเลยไปตรวจและบทบาทของแพทย์ ในการตรวจจำเลย

ในการพิจารณาของศาลในประเด็น เรื่องความวิกลจริตและไม่สามารถ ต่อสู้คดีของจำเลยนั้น แพทย์มีบทบาทที่สำคัญในการวินิจฉัยของศาลในประเด็นนี้มาก เนื่องจาก

⁴⁷ ชำรง ทัศนธาตุลี, "จิตแพทย์ - นักกฎหมาย : ปัญหาการปฏิบัติบางประการ" วารสารนิติศาสตร์ 18 (มิถุนายน 2531) : 85.

⁴⁸ สุวัฒน์ชัย ใจหาญ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, เล่ม 1 (พระนคร : การพิมพ์พระนคร, 2513), หน้า 141.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 มีบัญญัติให้ศาลส่งตัวจำเลยให้พนักงานแพทย์ตรวจ ในกรณีศาล เห็นว่ามี เหตุสมควรที่จะ เชื่อได้ว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ในกรณีเช่นนี้ศาลจะสั่งให้พักการพิจารณาคดีไว้ก่อน ซึ่งต่อไปนี้จะ เป็นตัวอย่างในการจกรายงานกระบวนการพิจารณาและการดำเนินการชั้นต่อไปของศาลในการส่งตัวจำเลยให้แพทย์ตรวจ⁴⁹

"นักสืบพยานโจทก์วันนี้ โจทก์ จำเลย และทนายจำเลยมาศาล

ศาลได้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังแล้ว และสอบถามจำเลยว่าจะให้การรับหรือปฏิเสธ จำเลยไม่ยอมพูดจาและตะโกนร้องไห้พร้อมทั้งพูด เพื่อเจ้อฟังไม่รู้ เรื่องกรณีมี เหตุน่า เชื่อว่าจำเลย เป็นคนวิกลจริต ฉะนั้นอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 จึงให้ส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์โรงพยาบาลโรคจิต... (นิติจิต เวช) ตรวจว่าจำเลย เป็นคนวิกลจริตหรือไม่ และสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ ในชั้นนี้ให้ เลื่อนคดีไปนัดพร้อมในวันที่...../"

เมื่อ เลื่อนคดีไปแล้วศาลจะมีหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลโรคจิต (นิติจิต เวช) มีความว่า "จำเลยร้องไห้พูด เพื่อ เจ้อค่อนหน้าศาล มีเหตุอันควร เชื่อว่าจำเลยวิกลจริต จึงได้ส่งจำเลยมาให้ท่านตรวจว่าจำเลย เป็นคนวิกลจริตหรือไม่ และถ้าหากเป็น คนวิกลจริตก็อยากจะทราบต่อไปว่า จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ เมื่อตรวจได้ผลประการใดโปรดแจ้งให้ศาลทราบด้วย เพื่อจะได้ดำเนินการต่อไป"

ในปัจจุบันนี้ศาลมักจะส่งจำเลยไปรับการตรวจที่โรงพยาบาลนิติจิต เวช สำหรับ เรื่องหลักเกณฑ์ในการตรวจและขั้นตอนในการดำเนินการของแพทย์เกี่ยวกับ เรื่องนี้ นั้นไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายฉบับใดได้บัญญัติไว้ ขณะเดียวกันก็มีได้มีการวางระเบียบสำหรับ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของแพทย์แต่ประการใด แต่ในทางปฏิบัติแล้วทางฝ่ายแพทย์ก็ได้พยายามใช้วิธีในการตรวจให้ เป็นผลสมตามวัตถุประสงค์ตามกฎหมาย โดยการนำเอาวิชา

⁴⁹อุทัย สิริสมรรถการ, แนวทางปฏิบัติงานของศาลในคดีอาญา, พ.ศ. 2530 (สำเนาพิมพ์คัด) หน้า 17.

นิติจิตเวชศาสตร์ (Forensic Psychiatry) เข้ามาใช้ ซึ่งนิติจิตเวชศาสตร์นี้เป็นศาสตร์ที่กล่าวถึงการตรวจ วินิจฉัย และรักษา รวมทั้งการปฏิบัติต่อผู้ที่สงสัยว่ามีความผิดปกติทางจิต และไต่กระทำผิด หรือผู้ร้องขอต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีได้หมายความว่า จะต้อง เป็นผู้ต้องหา หรือจำเลย โจทก์ หรือผู้เสียหายเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงผู้ที่ต้องการใบรายงานวินิจฉัยโรคทางจิต (Psychiatric report) เพื่อให้ประกอบการอย่างใดอย่างหนึ่ง ศาสตร์แขนงนี้ได้เริ่มต้นอย่างจริงจัง เมื่อประมาณ 100 ปีก่อน และได้มีการพัฒนาในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีการตรวจความสามารถในการต่อสู้คดี รวมทั้งการให้ความเห็นเกี่ยวกับความเจ็บป่วยทางจิต เพื่อพิจารณาถึงความรับผิดชอบในการกระทำผิด (Criminal responsibility) ตลอดจนไปถึงการลงความเห็นในการรักษา โดยคำนึงถึงการที่จะเป็นอันตรายต่อสังคม (Dangerousness) และการจำกักกั้นที่ขู่ (Compulsory admission/hospital order)⁵⁰

การจัดการบริการทางนิติจิตเวชศาสตร์นั้น ได้มีการให้บริการใน 3 ลักษณะ คือ ให้การดูแลผู้ป่วยในเรือนจำ, ให้การดูแลผู้ป่วยในโรงพยาบาลจิตเวช และให้การดูแลผู้ป่วยโดย เบิกแผนกจิตเวชในโรงพยาบาลของ เรือนจำ

ฉะนั้นบทบาทของแพทย์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญของกระบวนการยุติธรรมทางนิติจิตเวชศาสตร์นั้น จึงมีหน้าที่หลายประการ⁵¹ เช่น ให้คำวินิจฉัยโรค (Psychiatric assessment) โดยการศึกษาประวัติ ตรวจสภาพจิต และให้คำวินิจฉัยโรคว่า มีความเจ็บป่วยด้วยปัญหาสุขภาพจิตมากน้อยเพียงใด, เป็นที่ปรึกษาของกระบวนการยุติธรรม โดยการให้ความเห็นในฐานะผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความรู้ความชำนาญทางจิตเวชศาสตร์

⁵⁰ ชำรง ทศนาถุชดี, "จิตแพทย์ - นักกฎหมาย : ปัญหาการปฏิบัติบางประการ," หน้า 86.

⁵¹ ชำรง ทศนาถุชดี, "นิติจิตเวชศาสตร์" ใน นิติเวชศาสตร์, ทศนะ สุวรรณจุฑะ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : ภัทธีการพิมพ์, 2531), หน้า 426.

หรืออาจจะในลักษณะประจักษ์พยาน, เป็นที่ปรึกษาของกระบวนการการลงโทษทางด้านการแพทย์ หรือ เป็นผู้ให้การบำบัดรักษาผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตซึ่งต้องซึ่ง อาจารย์ย้ายจากเรือนจำ นามารักษาในสถานบริการฝ่ายจิตก็ได้, เป็นผู้รักษา (therapist) กล่าวคือมีหน้าที่เป็นจิตแพทย์นั่นเอง ไม่ว่าจะให้บริการในระยะใด ๆ ของกระบวนการยุติธรรมก็ตาม และนอกจากนี้ แพทย์ยังมีหน้าที่ในการให้การศึกษาค้นคว้า วิจัย ซึ่งควรจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนิติจิตเวชศาสตร์ จิตเวชศาสตร์ อาชญาวิทยา หรือ ทัณฑวิทยา เป็นต้น

ที่ไต่ถามมาโดยสังเขปถึงความหมายและหลักการของนิติเวชศาสตร์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงบทบาทของนิติจิตแพทย์ที่เข้ามามีส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น ในส่วนประเด็นเรื่องการตรวจจำเลยที่ศาลส่งมาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 นั้น ในทางปฏิบัติในปัจจุบันการตรวจจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ นั้น หลักที่แพทย์จะนำมาใช้พิจารณา คือ⁵²

- 1) จำเลยมีความสามารถในการเข้าใจเรื่องราวที่ถูกฟ้องว่ากระทำความผิดหรือไม่
- 2) จำเลยมีความสามารถในการจำแนกความเข้าใจถึงข้อความการรับผิดหรือการปฏิเสธ
- 3) จำเลยมีความสามารถเข้าใจกระบวนการพิจารณาคดีของสถาบันกระบวนการยุติธรรม
- 4) จำเลยมีความสามารถในการให้ข้อมูลแก่นายความของตนเอง
- 5) จำเลยมีความสามารถในการโต้ตอบหรือพิทักษ์สิทธิของตนกับฝ่ายตรงข้าม

⁵² ชำรง ทัศนอนุชิตี, "การเขียนรายงานการตรวจทางจิตเวชเพื่อส่งศาล," วารสารกรมการแพทย์ 12(กันยายน 2530 : 516

หากผู้กระทำผิดสามารถ เข้าใจและรับรู้ความหมายดังกล่าวข้างต้นได้ ก็ถือว่า "สามารถต่อสู้คดีได้" แต่ถ้าหากไม่สามารถรับรู้หรือเข้าใจได้ ก็จะต้องให้การว่า "ไม่สามารถต่อสู้คดีได้" เนื่องจากวิกลจริต"

โดยที่การให้ความ เห็นทางการแพทย์แก่กระบวนการยุติธรรมในเรื่อง สภาพทางจิตของจำเลยมีความสำคัญในการพิจารณาคดี ดังนั้นรายงานการตรวจวินิจฉัยโรค (court report) จึงมีความจำเป็นอย่างมาก แต่ก็ไม่ควรมีข้อกำหนดถึงรูปแบบของรายงาน การตรวจวินิจฉัยโรคว่า จะต้อง เป็นอย่างไร อย่างไรก็ตามก็ควรมีผู้ให้ความ เห็นในเรื่อง การเขียนรายงานการตรวจวินิจฉัยโรคของแพทย์ว่าควรจะได้ปฏิบัติดังนี้ ⁵³

1) คำนำ เป็นการกล่าวโดยทั่วไปถึงจำเลยและข้อมูลต่าง ๆ ที่ ได้รับในการวินิจฉัยคดีสินโรค (making dianosis) รวมทั้งตรวจตราดูเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในส่วนนี้ไม่ควรมีความยาวมากนักหรือมีรายละเอียดที่ลึกซึ้ง แต่ควร เป็นการ กล่าวสรุป เพื่อที่จะได้ เข้าใจจำเลยและข้อมูล

2) ประวัติการเจ็บป่วย โดยกล่าวย่อ ๆ ถึงประวัติของจำเลย ว่า เป็นอย่างไร ถ้ามีประวัติเจ็บป่วยด้วยโรคทางจิตเวชก็ควรกล่าวถึงด้วย หรือลักษณะ หรือพฤติกรรมที่ผิดปกติบางอย่างที่เกิดขึ้น

3) การตรวจสภาพจิต โดยกล่าวถึงการตรวจสภาพจิต (metal examination) อย่างย่อ โดยใช้ภาษาง่าย ๆ และสามารถเข้าใจได้ ในขณะที่เดียวกัน ก็ต้องนึก เสมอว่าศาล เป็นบุคคลธรรมดาที่มีใจจิตแพทย์ที่จะสามารถ เข้าใจภาษาทางการแพทย์ (medical terminology) ได้อย่างถูกต้อง ฉะนั้นการ เขียนรายงานส่วนนี้ควร จะ ครอบคลุมไปถึงการตรวจร่างกายทั่วไป การตรวจทางห้องปฏิบัติการต่าง ๆ รวมถึงผลการ ทดสอบทางจิตวิทยาและระดับ เซาวนบีญญาด้วย

⁵³ ช่าง ทศนาญชลี, "การ เขียนรายงานการตรวจทางจิต เวช เพื่อส่งศาล," :

4) การวินิจฉัยโรค การเขียนรายงานส่วนนี้ก็ควรละเว้นภาษาทางการแพทย์อื่นเช่นกัน แต่ควรใช้ภาษาง่าย ๆ และเป็นภาษากฎหมาย (legal terms) โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ไคร้ระบุไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พยายามหลีกเลี่ยงชื่อโรคให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และถ้าหากจำเป็นจะต้อง เขียนก็ควรมีคำอธิบายโดยย่อและกะทัดรัด เพื่อความเข้าใจของผู้อ่าน

5) ความเห็นและข้อเสนอแนะ ถือว่าเป็นส่วนที่มีความสำคัญที่สุดในการเขียนรายงานตรวจทางจิตเวช เพราะจะต้องให้ความเห็นว่าควรจะปฏิบัติกับจำเลยอย่างไร ในการเขียนส่วนนี้ควรหลีกเลี่ยงภาษากฎหมายหรือให้ข้อแนะนำทางกฎหมาย ควรให้เฉพาะความคิดเห็นทางวิชาการแพทย์ในการดูแลและรักษาผู้ป่วยจิตเวช โดยใช้ถ้อยคำที่สละสลวยและกะทัดรัด

ในการตรวจจำเลยและเสนอความเห็นของแพทย์คือศาลตามมาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป บางท่านมีความเห็นว่า การที่ศาลจะให้จิตแพทย์ให้ความเห็นเพียงว่า จำเลยวิกลจริตหรือเปล่า เพียงเท่านั้นจะไม่ถูกต้อง ศาลควรจะให้จิตแพทย์ให้ความเห็นทางวิชาการแพทย์ว่าจำเลย เป็นโรคอะไร โรคนั้นมีสาระสำคัญอย่างไร ส่วนการวินิจฉัยว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีไต่หรือไม่นั้น เป็นความเห็นของศาลเท่านั้น จิตแพทย์ไม่จำเป็นต้องให้ความเห็นในประเด็นนี้^{54, 55} แต่บางท่านก็มีความเห็นว่า แพทย์มีหน้าที่ในการให้ความเห็นการตรวจว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีไต่หรือไม่⁵⁶ สำหรับผู้เขียนเองมีความเห็นว่า กรณีการจะวินิจฉัยถึงเรื่องความวิกลจริตและไม่

⁵⁴วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, "นิติจิตเวช" สารศิริราช 30(2522) : 2268.

⁵⁵วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : นักกิจการพิมพ์, 2531), หน้า 180.

⁵⁶ธำรง ทศนาญชลี, "นิติจิตเวชศาสตร์," หน้า 426.

สามารถต่อสู้คดีของจำเลยตามมาตรา 14 นี้ เป็นอำนาจของศาลในการค้นหาข้อเท็จจริง เพื่อประกอบการวินิจฉัย ศาลย่อมอาจจะซักถามถึงความเห็นใด ๆ ของแพทย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้ก็ได้ และในทางปฏิบัติในปัจจุบันในการส่งตัวจำเลยให้แพทย์ตรวจ ศาลจะสั่งให้แพทย์ให้ความเห็นด้วยว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่⁵⁷

เมื่อแพทย์ทำการตรวจจำเลยแล้วก็จะมีหนังสือรายงานการตรวจส่งให้แก่ศาล ศาลก็จะสั่งในหนังสือที่โรงพยาบาลตอบมาว่า "รอไว้สั่งในวันนัดรวม" และศาลก็จะออกหมายเรียกแพทย์มาให้ดูค่าประกอบความเห็นที่ตรวจนั้น⁵⁸ ในกรณีที่โรงพยาบาลโรครจิตอยู่ในกรุงเทพฯ และศาลที่พิจารณาคดีอยู่ในต่างจังหวัดก็ต้องส่งประเด็นมาสืบแพทย์ผู้ตรวจจำเลย เพื่อให้แพทย์ให้ดูค่าความเห็นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อแพทย์ให้ดูค่าไต่ถามความเห็นแล้ว และศาลที่รับประเด็นส่งประเด็นคืนมา ศาลที่พิจารณาคดีก็จะสั่งนักฟังประเด็นกลับ⁵⁹ เพื่อดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยสั่งการในประเด็นเรื่องนี้ต่อไป

3.2.2.3 การวินิจฉัยและผลของการวินิจฉัยของศาล

ในการพิจารณาของศาล เพื่อที่จะวินิจฉัยถึงประเด็นที่ว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีหรือไม่ ตามมาตรา 14 นั้น แพทย์ผู้ตรวจจำเลยต้องมาให้ดูค่าแก่ศาลถึงความเห็นเกี่ยวกับตัวจำเลยตามที่ไต่ถามการตรวจ จะส่งแค่เพียงรายงาน

⁵⁷อุทัย สิริสมรรถการ, แนวทางการปฏิบัติงานของศาลในคดีอาญา, หน้า 17.

⁵⁸ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 180.

⁵⁹อุทัย สิริสมรรถการ, แนวทางการปฏิบัติงานของศาลในคดีอาญา, หน้า 18.

การตรวจมาเท่านั้นไม่ได้ เนื่องจากถือได้ว่าแพทย์ผู้ตรวจนี้เป็นพยานผู้ชำนาญการพิเศษ⁶⁰ ที่ต้องมา เบิกความในศาลด้วยตนเอง⁶¹ ความเห็นของแพทย์ที่ตรวจจำเลยนั้นไม่ผูกมัดให้ศาล ต้องวินิจฉัยตาม แต่เป็นเพียงพยานหลักฐานที่ใช่ประกอบการวินิจฉัยของศาลที่มีน้ำหนักมาก บางครั้งแม้แพทย์มีความเห็นว่าจำเลยวิกลจริต ถ้าหากศาลเห็นว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้ ก็จะสั่งให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป⁶² เมื่อศาลพิจารณาจากพยานหลักฐานต่าง ๆ แล้ว เห็นว่าจำเลยไม่ได้วิกลจริต หรือวิกลจริตแต่ยังสามารถต่อสู้คดีได้ ศาลก็จะทำการพิจารณาคดีในประเด็นที่กล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดต่อไป แต่หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า จำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดี ศาลก็จะสั่งงดการพิจารณาคดี หากว่าจำเลยต้องชั่ง อยู่ ศาลจะออกหมายปล่อยตัว และในคราวเดียวกันนั้น ศาลจะมีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้อื่น เช่น ผู้อำนวยการโรงพยาบาลโรคจิต ให้รับตัวจำเลยไปดูแลรักษาไว้ หรือถ้า ผู้วิกลจริตมีผู้อนุญาตศาลจะสั่งให้ผู้อนุญาตรับไปดูแลรักษาไว้ก็ได้⁶³ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว ศาลมักจะส่งตัวจำเลยไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลโรคจิต และศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายกคดีชั่วคราวด้วย ในกรณีนี้ศาลก็จะจกรายงานกระบวนการพิจารณาไว้โดยชัดแจ้งคั่งตัวอย่างต่อไปนี้

"วันนี้ศาลได้หมาย เรียกนายแพทย์.....ผู้ตรวจ มาศาล เพื่อให้ถ้อยคำที่เกี่ยวกับการตรวจอาการทางจิตของจำเลย แพทย์ผู้ตรวจให้ถ้อยคำ ว่าจำเลยป่วย เป็นโรคจิต (บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับอาการของจำเลยตามถ้อยคำของ แพทย์คามที่สมควร) ขณะนี้อาการยังไม่ทุเลายัง ไม่สามารถต่อสู้คดีได้

⁶⁰ไอสด โกลสิน, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 209.

⁶¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243.

⁶²คำพิพากษาฎีกาที่ 928/2499.

⁶³อนุมิตี ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,

พิเคราะห์ลดหย่อนค่าของนายแพทย์.....ผู้ตรวจจำเลย แล้วเห็นว่าขณะนี้จำเลยวิกลจริตอยู่ และยังไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้ส่งตัวจำเลยไปรักษาที่ โรงพยาบาลโรครจิต (ระบฐื่อโรงพยาบาล) หรือส่งตัวจำเลยให้บุคคลที่กฎหมายระบุไว้ และให้จำหน่ายคดีเสียชั่วคราว เมื่อจำเลยหายจากอาการวิกลจริต หรือทุเลาพอที่จะต่อสู้คดีได้ ให้โจทก์แถลง เพื่อยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่ต่อไป⁶⁴

การจำหน่ายคดีชั่วคราว คือการที่ศาลสั่งให้ยุติการพิจารณาคดีไว้ชั่วคราวหนึ่ง เพราะมีเหตุที่ศาลไม่อาจกำหนดกระบวนการพิจารณาต่อไปได้⁶⁵ ซึ่งการจำหน่ายคดีอาญาชั่วคราวมีอยู่ 2 กรณี คือ กรณีที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามัญญัติให้อ่านาจไว้โดยแจ้งชัด และกรณีที่ไม่มีกฎหมายให้อ่านาจไว้โดยแจ้งชัด⁶⁶

ในกรณีที่จำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดี ซึ่งศาลได้มีคำสั่งจำหน่ายคดี ตามมาตรา 14 แล้วนั้น มีปัญหาว่าในกรณีที่คดีมีจำเลยหลายคนจะจำหน่ายทั้งคดีหรือจำหน่ายคดีชั่วคราว เฉพาะจำเลยที่วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีเท่านั้น ในเรื่องนี้เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า ถ้าหากการวิกลจริตของจำเลย เป็นไปเพียงชั่วคราวและในระยะสั้นก็ไม่สู้จะมีปัญหา แต่หากว่าจำเลยวิกลจริต เป็นเวลานานและไม่รู้ว่า เมื่อใดจำเลยจึงจะหายจากอาการวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ ก็น่าจะคำนึงถึงจำเลยคนอื่น ๆ ซึ่งต้องชังอยู่โดยไม่จำเป็น กรณีนี้จึง เทียบได้กับกรณีฟ้องจำเลยในคดีเดียวกันหลายคน และจำเลยบางคนหลบหนี ศาลก็พิจารณาพิพากษาคดีสำหรับตัวจำเลยที่ยังอยู่ได้ กรณีนี้ก็ เป็น เช่นเดียวกัน

⁶⁴ กระทรวงยุติธรรม, คู่มือตุลาการ, เล่ม 1 พ.ศ.2526, หน้า 296 - 297.

⁶⁵ แวว ยอดพุง, คู่มือสอบสวนอ่านาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (ชนบุรี : นิติบรรณาการ, 2515), หน้า 43.

⁶⁶ กระทรวงยุติธรรม, คู่มือตุลาการ, เล่ม 1 , หน้า 296 - 298.

คือไม่ต้องรอให้จำเลยที่วิกลจริตหายจากวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ ศาลก็จะแยกพิจารณา จำเลยคนอื่น ๆ ไปได้ โดยจำหน่ายคดีชั่วคราว เฉพาะจำเลยที่วิกลจริต ส่วนพยานหลักฐาน ของโจทก์ จะฟัง เป็นพยานหลักฐานใด ๆ เกี่ยวกับจำเลยผู้วิกลจริตนั้นไม่ได้เลย ส่วนพยาน หลักฐานที่ได้สืบไว้ก่อนโดยชอบแล้ว คง เป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้^{67,68,69}

เมื่อศาลได้จำหน่ายคดีชั่วคราวและส่งตัวจำเลยไปรักษา ซึ่งในทาง ปฏิบัติในปัจจุบันจะส่ง ไปยังโรงพยาบาลนิติจิตเวช และศาลอาจจะมีหนังสือไปยังโรงพยาบาล อาจจะทุก 3 เดือน 6 เดือน เพื่อสอบถามอาการของจำเลยว่าเป็นประการใด ซึ่งทาง โรงพยาบาลผู้รับตัวจำเลยไว้รักษา ก็จะแจ้งให้ศาลทราบ⁷⁰ หรือในค้ำทางโรงพยาบาลเอง หากได้สามารถรักษาจำเลยให้หายหรืออาการทุเลาพอที่จะสามารถต่อสู้คดีได้แล้ว ทาง โรงพยาบาลก็จะส่งกลับไปและรายงานไปยังศาล จนกว่าศาลจะสั่ง เรียกคดีขึ้นมาพิจารณา ใหม่⁷¹

เมื่อจำเลยหายจากอาการวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ โจทก์ก็มี สิทธิที่จะขอให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไปได้ โดยไม่ต้องฟ้องใหม่ ซึ่งในเรื่องนี้ได้เคยมี คำพิพากษาศาลฎีกาให้เหตุผลไว้ว่า⁷² การจำหน่ายคดีเพราะจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถ

⁶⁷อนุมิตี ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย หลักทั่วไป, หน้า

⁶⁸กระทรวงยุติธรรม, คู่มือตุลาการ, หน้า 298.

⁶⁹เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 690/2483.

⁷⁰อุทัย ศิริสมรรถการ, "แนวทางปฏิบัติงานของศาลในคดีอาญา," หน้า 18.

⁷¹สว่าง ทศนาถุชลี, "สัมภาษณ์พิเศษ," ทนายประจำบ้าน, 2(2528) : 32.

⁷²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 265/2481.

ต่อสู้คดีในระหว่างพิจารณานั้น เป็นการจำหน่ายคดีชั่วคราวเท่านั้น แม้จะนับว่าคดีได้เสร็จไป จากสารบบของศาลก็ตาม แต่เมื่อจำเลยหายวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ โจทก์ก็มีสิทธิ ตามมาตรา 14 ที่จะร้องขอให้ศาลยกคดีขึ้นคำเนินการต่อไปโดยมีต้องฟ้องใหม่ เพราะใน มาตรานี้กฎหมายมิได้บัญญัติว่าโจทก์ต้องฟ้องใหม่ และจะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ แพ่ง มาตรา 200 และ 201 มาอนุโลมใช้ให้โจทก์ฟ้องใหม่ก็ไม่ชอบ เพราะเป็นบทบัญญัติ ในเรื่องคู่ความทั้งสองฝ่าย หรือโจทก์ขาดนัดพิจารณา ซึ่งในเบื้องต้นถือว่าเป็นความผิด ของคู่ความหรือโจทก์ และเป็นคดีแพ่ง เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมเงินกฎหมายจึงบังคับไว้ ให้ศาล จำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ และถ้าโจทก์จะว่ากล่าวต่อไป ก็ต้องทำเป็นฟ้องขึ้นใหม่ ทั้งนี้ เป็นบทบัญญัติ เฉพาะซึ่งใช้แก่กรณีแพ่ง เรื่องชำนัด การที่จะนำบทบัญญัติในเรื่อง วิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้กับวิธีพิจารณาความอาญานั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 15 ให้นำมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ มิให้นำมาใช้ได้ เสมอทุก บททุกกรณี และหากจะบังคับให้โจทก์ฟ้องใหม่ โดยอนุโลมใช้บทบัญญัติในประมวลกฎหมาย วิธีความแพ่ง ก็จะต้อง เริ่มต้นคดีกันใหม่ โดยโจทก์ต้องยื่นฟ้องใหม่ภายในอายุความ แล้วนำ พยานมาสืบ เริ่มต้นไปใหม่ทั้งหมด ในกรณีตามมาตรา 14 นี้ ซึ่งเป็นเรื่องคดีอาญาที่จำเลย วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดี อันมิใช่ความผิดของโจทก์ จึงไม่เป็นการสมควรที่จะให้ โจทก์ต้องรับผิดชอบในการนำพยานมาสืบใหม่ และ เมื่อพิจารณาทางฝ่ายจำเลย จำเลยก็อาจ เสียเปรียบในคดีได้มากมาย ในเมื่อโจทก์นำพยานทั้งหมดมาสืบย้อนต้นใหม่ได้อีกครั้ง

กรณีที่คดีเสร็จจากการพิจารณา นักฟังคำพิพากษาแล้ว จำเลยเกิด วิกลจริตในชั้นตอนนี้ ก็ยังถือว่าคดียังอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลนั้นอยู่จนกว่าจะมี คำพิพากษา ยังอยู่ในบังคับของมาตรา 14⁷³ ซึ่งในเรื่องนี้ศาลฎีกาได้ให้เหตุผลไว้ว่า⁷⁴ การพิจารณาคดีอาญานั้น ศาลมีอำนาจที่จะเรียกพยานหลักฐานใด ๆ มาสืบเพื่อประกอบการ

⁷³อนุมิตี ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย หลักทั่วไป, หน้า 155.

⁷⁴คำพิพากษาฎีกาที่ 254/2487.

สั่งการพิจารณาเพื่อส่งตัวจำเลยไปทำการรักษา อายุความในคดีนี้จะเริ่มนับใหม่ นับแต่วันที่ศาลสั่งการพิจารณา หากต้องใช้เวลารักษาจำเลยนานจนเลยระยะ เวลาในเรื่องอายุความตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ศาลไม่มีอำนาจที่จะให้นำตัวจำเลยขึ้นมาพิจารณาคดีอีก และต้องปล่อยตัวจำเลยไป

3.2.2.4 การตรวจสอบและการโต้แย้งคำวินิจฉัยของศาล

ตามความเห็นของผู้เขียน การตรวจสอบและโต้แย้งคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของศาลในการพิจารณาประกัน เรื่องความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีของจำเลยนั้น มีอยู่หลายขั้นตอน ซึ่งจะกล่าวถึงพิจารณาไต่กันนี้

- 1) กรณีศาล เห็นว่ามี เหตุควร เชื่อว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีจึงมีคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์ตรวจนั้น คำสั่งดังกล่าว เป็นดุลพินิจ เค็ดชากของผู้พิพากษาที่ทำการพิจารณาคดี เนื่องจากคำสั่งนี้อาศัยเพียง เหตุที่ว่า "มีเหตุควร เชื่อ" เท่านั้น คู่ความไม่อาจจะโต้แย้งคำสั่งนี้ได้ เพราะ เป็นคำสั่งที่มีลักษณะ เป็นมาตรการ⁷⁸
- 2) กรณีที่ศาลสั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจจำเลยแล้ว และศาล เห็นว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้ ก็จะมีคำสั่งให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป คำสั่งของศาลดังกล่าวนี้เป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา คู่ความจะอุทธรณ์คำสั่งมิได้จนกว่าจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในประเด็นสำคัญ ตามมาตรา 196 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อมีคำพิพากษาแล้วจำเลยก็อาจจะอุทธรณ์หรือฎีกาให้ยกเลิกกระบวนการพิจารณาที่ดำเนินในศาลชั้นต้นได้
- 3) กรณีที่ศาลสั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจจำเลยแล้ว และศาล เห็นว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ จึงมีคำสั่งให้กักการพิจารณาพร้อมกับให้ส่งตัวจำเลยไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลโรคจิต หรือส่งตัวจำเลยให้แก่บุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้ และสั่งให้จำหน่ายคดีชั่วคราวนั้น คำสั่งจำหน่ายคดีนี้ แม้จะเป็นการจำหน่ายคดีชั่วคราว

⁷⁸ คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยการพิมพ์, 2528), หน้า 166-167.

แต่ก็เป็นผลให้คดีออกไปจากสารบบของศาล คำสั่งนี้จึงมีใช้คำสั่งระหว่างพิจารณา
 กังมันท์ความจริงมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ในประเด็นปัญหา เรื่องความวิกลจริต และความสามารถ
 ในการต่อสู้คดีของจำเลยได้ทันที 79

4) กรณีที่คดีถึงที่สุดแล้ว และปรากฏในภายหลังว่า ขณะพิจารณาคดี
 จำเลยวิกลจริต กรณีนี้ถือได้ว่าศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยไม่ชอบแต่เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว
 คู่ความก็ไม่อาจยกประเด็นนี้มาสู่การพิจารณาของศาลได้อีก และในประเทศไทยก็มีคดีกฎหมาย
 ใด ๆ คู่ครองจำเลยไว้ แม้ว่าจะได้มีการออกพระราชบัญญัติหรือฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่
 เมื่อ พ.ศ. 2526 แต่เนื้อหาของพระราชบัญญัตินี้ก็มีไว้ครอบคลุมกรณีดังกล่าว 80

79 คำพิพากษาฎีกาที่ 254/2487.

80 พระราชบัญญัติหรือฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 5 บัญญัติว่า
 "คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้
 รื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาคดีอันถึงที่สุดนั้นได้มี
 คำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้น เป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรง
 กับความจริง

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักใน
 การพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าเป็นพยานหลักฐาน
 ปลอมหรือเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดีซึ่งได้นำสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น
 จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด"